

Iz rasprava i zaključaka splitskog Vijeća doznajemo i o kulturnim djelatnostima u gradu. Tako se raspravljalo o čuvanju arhiva komunalnih spisa, propisanom još u Statutu iz 1312. godine. Raspravlja se i o tiskanju gradskog Statuta, što ipak nije uslijedilo, kao u ostalim dalmatinskim komunama. Vijeće se brine i o postavljanju novih orgulja u katedrali 1702. godine, kao i o imenovanju orguljaša-kapelnika. Također i o proširenju katedrale.

Doznajemo da je Ivan Paštrić darovao oko 1702. novoosnovanom sjemeništu gotovo 600 knjiga, čime je ustanovljena prva javna knjižnica u gradu, a kao knjižničari imenovani su najistaknutiji tadašnji patriciji na kulturnom polju Jeronim Kavanjin i Ivan Petar Marchi. U Vijeću se spominje i igranje alke u Splitu 1743. godine.

Inače se u Vijeću često raspravlja, pa i svađa, o pravu nošenja svečane odjeće komunalnih djelatnika, od kneza pa naniže, o njihovom mjestu u katedrali, u procesijama i sl.

Spomenimo tek usput jedan podatak (u vezi s tvrdnjama naših susjeda o srpstvu dalmatinskih gradova): neki su pravoslavci namjeravali od dužda tražiti dopuštenje gradnje pravoslavne crkve u gradu, radi stranih trgovaca koji su dolazili u Split. Međutim, budući da je zapovjednik Klisa Zorzi Calergi bio jedini pravoslavac nastanjen u gradu, splitsko Vijeće to nije podržalo.

Na kraju autor objavljuje vrlo opširnu literaturu korištenu u komentiranju regesta; također kazala osoba, lokaliteta i predmeta.

Duško Kečkemet

Onni Talas, Muistelma – Itsenäisyssenaattorina ja lähettiläänä kymmenessä maassa, Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo – Helsinki 1960, 379 str. (Onni Talas, Sjećanja, prijevod Boris Vidović)

Onni Eugen Aleksander Talas (Lappeenranta, 15.6.1877. – Helsinki, 1958) bio je jedan od najpoznatijih finskih diplomata neposredno nakon njezina osamostaljenja. Rođen je u obitelji helsinškog trgovca i do 1895. nosio je prezime Gratschoff. Premda Finac protestanske vjeroispovijesti, oca su mu zbog tog prezimena često smatrali Rusom. Riječ je, najvjerojatnije, o specifično finskom načinu stjecanja prezimena. Finska je, naime, prvo bila više stoljeća u sastavu Švedske, a zadnjih sto i nešto godina prije osamostaljenja imala je status Velikog Vojvodstva u sastavu Ruskog carstva i uživala znatnu autonomiju. U minulim stoljećima švedski su vlastodršci često novačili Fince u svoju vojsku i davali im pri upisivanju u vojni registar švedska prezimena, a slično se, premda u manjem opsegu, događalo i u vrijeme ruske vladavine. Zato i danas, kad je postotak finskih Šveđana pao ispod 5%, mnogi Finci nose švedska prezimena, a još uvijek se nađe i čistih Finaca s ruskim prezime-

nom. Kao i u većini imućnijih finških obitelji, u domu Gratschoffovih govorilo se švedski; kao većina obitelji tadašnjeg srednjeg staleža, i ova je obitelj bila nacionalno vrlo svjesna. Ovo se može činiti paradoksalnim. Ipak, treba imati na umu kako je većina finških nacionalista u drugoj polovici prošlog stoljeća pripadala intelektualnoj kremi koja je govorila švedskim jezikom. Čak i najveći pjesnik finškog nacionalnog buđenja, Johan Ludvig Runeberg, svoj je kompletan spisateljski opus (uključujući i riječi današnje finske himne) napisao na švedskom i nikada se nije potrudio naučiti finški jezik. To ga ipak nije ometalo da se osjeća pravim Fincem, a Finci niti danas u svemu tome ne nalaze nikakvu kontradikciju.

Ipak, potkraj stoljeća stvari su se počele mijenjati i bilo je logično da mali Onni Gratschoff pohađa finsku školu. Nacionalno buđenje poprimilo je već takve razmjere da su mnogi Finci počeli odbacivati strana prezimena i uzimati finska. Tako je i Onni Gratschoff, neposredno prije no što je upisao pravo 1895. godine, postao Onni Talas.

Onni se Talas još kao mladić počeo kretati oko grupe mladih filmskih nacionalista sakupljenih oko časopisa *Nuori Suomi* (Mlada Finska). Bila su to teška vremena za Finsku: napetost unutar Rusije sve je više rasla i u veljači 1899. donesen je "veljački manifest", ukaz kojim je ukinuta autonomija Finske i nakon kojeg je nastupilo razdoblje brutalnog gušenja finških zahtjeva za većom samostalnošću. *Nuorsuomalaiset* ("mladofinci"), konzervativna nacionalna stranka kojoj je pripadao i Talas, nastojala je izboriti se za finsku samostalnost mješavinom legalističkih poteza temeljenih na Ustavu (npr. pregovori s ruskim političarima) i nekom vrstom "pasivne rezistencije" (npr. podržavanjem općeg štrajka u jesen 1905). U svim tim gibanjima koja su vodila ka nezavisnosti Finske, Onni Talas je imao vidnu ulogu. Četverostaležni finški Sabor pretvoren je u jednodomni Parlament 1906, a istodobno su i žene stekle pravo glasa. O. Talas prvi put je izabran u Parlament 1909. godine i među prvim akcijama što ih je poduzeo bila je borba za primanje žena u državne službe i nastojanje da se ruska vojska povuče s finškog teritorija. Ipak, napetost između Finske i Rusije rasla je. Talas je postao član Senata koji je nastojao provesti određene političke i socijalne reforme. Usprkos svemu, novi Parlament nije mogao biti utemeljen u Ustavu koji je vrhovnu vlast davao caru. Nakon ruske revolucije u ožujku 1917. godine Finskoj je vraćena autonomija, ali Finci su sad već tražili potpunu nezavisnost. Vlada Kerenskoga raspustila je finški Parlament, a na izborima su većinu dobile desne stranke. Nakon Lenjinove revolucije, finški je Senat Nezavisnosti dao prijedlog Parlamentu da proglasi nezavisnost. Član ovog Senata bio je i Onni Talas.

Nakon proglašenja nezavisnosti došlo je do eskalacije finske unutrašnje političke podijeljenosti i do građanskog rata između "crvenih" i "bijelih", odnosno između pristaša lijevog krila Socijaldemokratske partije, koje je optiralo za Lenjinsku revoluciju, i građanskih stranaka koje su se oslonile na vojnu pomoć pristiglu iz Nje-

mačke. Onni Talas bio je 1918. predstavnik finske vlade prilikom svečanog prijema Nijemaca i vojne parade priređene na helsinškom Trgu Senata. Mlada je finska država trebala ubrzo uspostaviti i diplomatske odnose s drugim zemljama. Tako je već 1919. O. Talas imenovan otpravnikom poslova (*chargé d'affaires*) u Španjolskoj, a ubrzo, nakon portugalskog priznanja Finske, iz Madrida je bio predstavnikom i za Portugal. Ipak, Talas se iz diplomatske službe već 1921. vratio kao docent na helsinško sveučilište, a 1925. bio je, kao jedan od vodećih stručnjaka na području upravnog prava, imenovan za profesora. Za poslanika Parlamenta, sada kao član desničarske Koalicijske stranke (*Kokoomus*) s kojom su se *Nuorsuomalaiset* spojili, ponovno je biran 1927. i tu je ostao sve do ponovnog odlaska u diplomatsku službu 1930. godine.

Te je godine Talas imenovan veleposlanikom u Danskoj i tu počinje njegova prava diplomatska karijera koja ga je odvela i na mjesto finskog veleposlanika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Naime, nakon Danske Talas će sljedećih deset godina biti veleposlanikom Republike Finske u nekoliko zemalja jugoistočne Europe: prvo u Budimpešti (1933–1940), odakle će pokrivati i Austriju (1933–1938), Tursku, Bugarsku i Jugoslaviju (1934–1940), a zatim u Rimu (1940–1944) odakle će biti zadužen i za NDH u prvom razdoblju njezina postojanja (1941–1942).

Talasova knjiga "Sjećanja", iz koje je prevedeno kratko poglavlje o njegovoj diplomatskoj službi u NDH, objavljena je posthumno u redakciji Talasove supruge Lemmikki i uz pomoć prof. Einara W. Juve. Onni Talas je ova sjećanja zamislio u dvije knjige: prva bi se usredotočila na autorovu borbu za finsku samostalnost i političko djelovanje do 1919. godine; drugi dio bavio bi se autorovom diplomatskom karijerom u deset zemalja. Talas se razbolio u zimi 1957. i prvi je dio ostao nedovršen, dočim je drugi dio bio dovršen već ranije. Iz knjige je izostavljen i onaj dio koji se odnosi na njegovu dugoročnu polemiku s vođom socijaldemokrata Väinöm Tannerom, kao i onaj dio što se odnosi na Carla Gustafa Mannerheima, pobjedonosnog generala Bijelih u građanskom ratu 1918, kasnijeg maršala i vrhovnog zapovjednika finske vojske u ratovima protiv SSSR-a (1939–1944), te predsjednika Finske (1944–1946). Talas je, naime, svakom od ove dvojice posvetio po jednu knjigu s dosta autobiografskih elemenata: *Nije se tako dogodilo* (*Ei se niin tapahtunut*, 1949) polemičko je razračunavanje s Tannerom, a *Osamostaljenje Finske i Mannerheimovi memoari* (*Suomen itsenäistyminen ja Mannerheimin muistelmät*, 1953) opširnije se bavi Mannerheimovom ulogom u novijoj povijesti Finske.

Talasova *Sjećanja* ipak su najbliža ležernoj memoarskoj publicistici. Kao što se vidi iz dijela posvećenog Hrvatskoj, riječ je prije svega o pričanju zgoda iz Talasovog života bez dubljeg ulaženja u povijesne rasprave. Za hrvatskog čitatelja neke opservacije o Jugoslaviji nakon atentata u Marseilleu mogu biti zgodne. Na primjer, Talas je imao vrlo nisko mišljenje o Jugoslaviji, a pogotovo o Srbiji i Beogradu. Po

njemu, Sofijska opera i kulturni život u Bugarskoj bili su na daleko višoj razini od onoga u Beogradu, a od čitave kraljevske kuće Karadorđevića jedino je regenta princa Pavla držao kulturnom osobom. Talas je, kao i većina Finaca, vrlo cijenio prirodne ljepote, a posebno su ga se dojmile bosanske i slovenske planine (npr. rado je odlazio na Bled i bio je općenito zaljubljenik u planine, a posebno u Alpe), te raznolikost hrvatskog krajobraza. O Beogradu nema puno pohvalnih riječi: grad je po njemu "zbrkan i bez stila, dosadan i jednoličan". Zanimljiva je jedna od epizoda iz diplomatskog života za vrijeme Talasovog boravka u Beogradu. Pročelnik odjela za trgovinu Ministarstva vanjskih poslova, izvjesni Bodi, pokušao je nagovoriti Talasa da "neformalno", bez plaćanja carine, naruči antikni namještaj iz inozemstva. Talas je u Beogradu uvijek boravio u hotelu, pa ga je taj prijedlog začudio. Bodi je predložio osnivanje jugoslavensko-finske trgovinske komore kojoj bi se, na njegov nagovor, priključili mnogi jugoslavenski poslovni ljudi. Kasnije se pokazalo kako se Bodi bavio krijumčarenjem antiknog namještaja. S obzirom da ga je Talas odbio, Bodi je uspio nagovoriti španjolskog tajnika ambasade da mu "naruči" 9000 kilograma prvorazrednog starog namještaja i tepiha. Carinska kontrola je posumnjala u čitavu stvar i policija je odlučila ispitati kuda odlazi sav taj namještaj. Pokazalo se da sav namještaj odlazi u Bodijevu vilu. Policija je Bodiju oduzela putovnicu, ali on je preko Sušaka uspio pobjeći iz zemlje.

Talas u nekoliko riječi spominje i svoj susret s Ivanom Meštrovićem u Rimu. Odlomak je kratak:

"Spomenut ću usput kako smo u Rimu upoznali Meštrovića i njegovu obitelj nakon njihova bijega iz Beograda. Meštrović je ostavljao dojam vrlo skromnog čovjeka, kao i svi doista veliki ljudi. Kod njega se nije primjećivalo ni trunke one gotovo divlje snage toliko svojstvene njegovoj umjetnosti."

Danas se može činiti neprikladnim Talasovo oduševljenje NDH i Pavelićem. Ipak, i to treba gledati iz finskog konteksta. U vrijeme Talasovog i Pavelićevog susreta finska samostalnost nije bila stara niti četvrt stoljeća. Sovjetski savez napao je Finsku u studenom 1939. (tzv. Zimski rat), a zatim (nakon kraćeg primirja koje je trajalo od 13. ožujka 1940. do lipnja 1941), nakon napada Njemačke na SSSR u lipnju 1941. počinje tzv. Nastavak rata u kojem se Finska bori na strani Njemačke. Zanimljivo je spomenuti kako su Finci vrlo nerado bili na strani Nijemaca, ali u konkretnoj povijesnoj situaciji ne samo da im se to činilo manjim zlom, već nisu imali nikakvog izbora. Finci su se borili uz Nijemce bez potpisivanja bilo kakvog pakta. Tek pod kraj rata 1944. godine, kad je već bilo jasno da će Njemačka izgubiti rat i da će Finska morati promijeniti stranu, potpisan je nakon velikog pritiska pakt s Njemačkom, koji je prekršen nakon jedva dva mjeseca. Talasova blagonaklona primjedba o pristupanju "nasilnih elemenata" u inače "zdrave" ustaške redove, ipak se mora u najmanju ruku prihvatiti kao neobaviještenost – kao, uostalom, i njegovo ža-

ljenje za hrvatskim popuštanjem Nijemcima glede židovskog pitanja. Finska, naime, niti u jednom trenutku nije popustila takvom njemačkom pritisku, a mnogi su finški Židovi zdušno branili svoju zemlju.

Boris Vidović

Ulomci iz knjige O. Talasa "Sjećanja" – iz njegove diplomatske službe u Hrvatskoj (prijevod)

Dok smo jednom u Rimu 1941. godine šetali ulicom, pred jednom se vladinom palačom okupilo mnogo ljudi s čudnim, nama nepoznatim zastavama. Pitali smo portira u službenoj odori što se zapravo događa. Odgovorio je: "Fanno un nuovo paese". Doslovno prevedeno: "Stvaraju novu državu." Tako je i bilo. Predstavnici Njemačke, Italije i Hrvatske stvarali su nezavisnu hrvatsku državu. Uskoro nakon toga bio sam imenovan za poslanika u toj novoj državi u koju sam otputovao iz Rima; naravno, u pratnji supruge.

Hrvatsku sam dobro poznao još iz onih vremena kad sam u Budimpešti bio predstavnik i za Jugoslaviju kojoj je u to vrijeme pripadala i Hrvatska. Hrvatskom smo često krstarili autom i divili se njezinoj lijepoj raznolikoj prirodi. Tamo ima krasnih šuma i divljih planina, ali i žitorodne, plodne zemlje. Glavni grad Zagreb tako je čaroban da su ga zvali malim Bečom. Kulturni život puno je toga nudio, a pogotovo je značajan bio glazbeni život.

Zato smo tamo dosta radili na promidžbi Finske, poglavito zahvaljujući našem vrijednom konzulu Berkesu. U lipnju 1939. u zagrebačkom kazalištu izvodili su poznati komad Juhanija Tervapääja "Žene iz Niskavuorija". Odvezli smo se tamo autom iz Budimpešte i prisustvovali izvedbi. Održao sam predavanje u Jugoslavenko-skandinavskom društvu, a moja je žena otpjevala program finskih pjesama na zagrebačkom radiju.

Sudbine Hrvatske i Finske bile su takve, da je Hrvatska u to vrijeme uživala otprilike jednaku autonomiju kao i Finska u doba carske Rusije. Hrvatska je bila značajan čimbenik još u austro-ugarskom carstvu. Ali velika je pogreška napravljena kad je nakon Prvog svjetskog rata ušla u sastav Jugoslavije. Hrvati su mislili da će zbog bliskog jezičnog srodstva Jugoslavija biti prikladnija zajednica od Austro-Ugarske. Ali vodeće mjesto zauzela je Srbija koja je u svakom pogledu na nižoj razini od Hrvatske. Srbija je pravoslavna, a Hrvatska rimokatolička. Srbi se koriste slavenskim pismom, a Hrvati latiničkim. U Srbiji se koristi julijanski, a u Hrvatskoj gregorijanski kalendar. Bilo je mnogo sporova koje su i Srbi na svoj način pokušavali riješiti. Zbog tih je sporova premijer Jevtić u lipnju 1935. podnio ostavku, a

princ je Pavle kao regent pokušao utjecati na postizanje sporazuma. Hrvatski vođa bio je Maček.

U Zagreb sam stigao 22. rujna 1941. i započeo poslaničku službu u nezavisnoj Hrvatskoj. Doček je bio svečan, ali i srdačan. Službenim autom na kojem se vijorila finska zastava odvezli su nas u hotel. Za svo vrijeme našeg boravka u Zagrebu bio nam je na raspolaganju službeni auto. Ministarstvo unutrašnjih poslova dalo mi je na raspolaganje i tajnika.

Sljedećeg dana u 10 sati primio me je ministar vanjskih poslova, a istog dana u 17 sati mogao sam predati vjerodajnice poglavniku, kako su tamo zvali državnog poglavara. Ovdje je tekst govora koji sam mu održao.

"Čast mi je predati Vašoj Visosti poslanicu kojom me predsjednik Republike Finske imenuje poslanikom i opunomoćenim predstavnikom u nezavisnoj Hrvatskoj.

Također mi je čast prenijeti Vašoj Visosti iskreni pozdrav i najbolje želje predsjednika Republike Finske.

Sretan sam što mogu predstavljati svoju zemlju u ovoj zemlji čija je sudbina u mnogočemu jednaka finskoj i čija je borba za nezavisnost u Finskoj praćena sa zanimanjem i divljenjem. Meni je osobno ovo imenovanje velika radost, jer ne dolazim u nepoznatu zemlju, već u zemlju čije sam lijepe gradove, povijesne znamenitosti i veličanstvenu prirodu uspio na mnogim putovanjima upoznati i diviti im se. Moja je zadaća i velika želja svim snagama promicati uljudbene i materijalne veze među našim zemljama, te se od svega srca nadam da ćemo moći u sretnom ozračju razvijati i veze između Hrvatske i Finske.

Moleći uz štovanje Vašu Visost i Vašu vladu za dobronamjernost i potporu u mojem radu, želim Vam u ime finske vlade i u svoje osobno ime izraziti najbolje želje glede uspjeha Vaše zemlje."

Za vrijeme prijema, ministar vanjskih poslova Lorković mi je rekao kako mu je velika radost izraziti dobrodošlicu prvom predstavniku junačkog finskog naroda. Finska je hrvatskim borcima za slobodu bila blistavim i ohrabrujućim uzorom.

Ministar nam je također rekao da smo vladini gosti, a takav izraz gostoprimestva drugim poslanicima nije izražen. Istovremeno su željeli da osobno upoznam sve članove vlade, dok su ostali poslanici ostavili samo svoje posjetnice.

Članovi vlade i visoki službenici bili su vrlo zanimljiva gospoda, a njihovi su životni putovi u borbi za hrvatsku nezavisnost sačinjavali zbirku najjezovitijih doživljaja. Mnogi su bili podvrgnuti teškim uvjetima i mučenjima u jugoslavenskim zatvorima, te su morali bježati poput odmetnika. Jedan od njih je bio uhićen u tuđini i izručen Jugoslaviji, pa je upoznao tamnice mnogih zemalja. Jedan je drugi gospo-

din rekao kako ne bi uspjeli ubiti kralja Aleksandra da su ga čuvali tako dobro kao što su čuvali njega.

Za čitavo vrijeme našeg boravka u Zagrebu uživali smo veliko gostoprimstvo. Najugodnije je bilo na večeri u poglavnikovom domu na kojoj su bili prisutni samo on i njegova supruga. Premda je poglavnik bio ratnik, njegovo je držanje bilo mirno, a govor promišljen i spokojan. Bio je tamnopus, a izraz njegovih tamnih očiju ostao mi je u posebnom sjećanju.

Svečana je bila finska večera priređena za gospodarsko poslanstvo koju je predvodio ministar Tanner. Bilo je predviđeno da se obuku frakovi, ali s obzirom da su Finci doputovali zrakoplovom i imali samo putna odijela, od toga se u zadnji trenutak odustalo. Premda je bilo vrlo svečano, ipak se bez frakova mnogo izgubilo glede izgleda. Nakon objeda održan je prijem za diplomatski zbor i više službenike sa suprugama – sve u svemu preko stotinu ljudi.

Hrvatska je tako bogata zemljoradnička zemlja, da je i u ratno doba, kad je u Italiji i drugdje bilo vrlo malo hrane, u Zagrebu na svečanim objedima po dobrom starom običaju bilo i po dva različita jela od mesa. A u slastičarnicama i kavanama bilo je kolača kakvih se u drugim zaraćenim zemljama nije vidalo.

Kad smo napuštali službu, poglavnikova nam je žena darovala veliki paket hrane, krasnih šunki i sl. Ovakva vrst osobne pažnje bila je u ona vremena od velike važnosti i ona se među diplomatima iskazuje samo u doba nestašice.

I mi smo priredili svečanu večeru u čast članova vlade. Pozvali smo i visoke službenike. Gostima sam održao govor kojeg su prenijele sve novine.

Često smo primjećivali kako se Hrvati i Finci dobro poznaju! U tridesetogodišnjem ratu često su bili na suprotnim stranama, Hrvati na strani katoličanstva, a Finci na strani luterana. Vojnici oba naroda bili su hrabri i stoga su često bili u jurišnim postrojbama.

Dok je Hrvatska još bila u sastavu Jugoslavije, osnovana je pod Pavelićevim vodstvom tzv Ustaška organizacija čiji je cilj bio borba za hrvatsku nezavisnost. Nakon hrvatskog osamostaljenja organizacija je nastavila djelovati, a pridružilo joj se mnogo novih pristaša. Ali nije se previše pazilo kakvi su ti novi pristaše, pa se nekadašnjoj zdravoj jezgri umiješalo nasilnih i nepromišljenih elemenata koji su mnogo naštetili vođama mlade države i hrvatskom ugledu. Ustaše su počele djelovati u stilu njemačkih SS jedinica i bilo ih je teško disciplinirati. Jugoslavenski partizanski rat priskrbio je Nijemcima velikih teškoća. Partizani su postupali vrlo okrutno, pa mi je hrvatski protestanski biskup pričao kako je morao pokopati 23 njemačka vojnika čija su tijela bila posvuda izbodena noževima i bajunetima. Partizanski rat su pokušali obuzdati uzimanjem talaca, tako da su npr. strijeljali 20 talaca za dvojicu ubijenih Nijemaca.

U Zagrebu mi se dogodilo sljedeće. Došla mi je sredovječna Finkinja koja je bila udana za hrvatskog seljaka. U početku mi je čudno izgledala, jer su joj svi zubi bili metalni. Bila je i čudno odjevena, a na glavi je nosila nekakvu krznenu kapu. Ispričala je da su došli ustaše i odveli njezinog supruga i ubili ga, jer nije htio stupiti u njihove redove. A on je bio mirni seljak i nije se bavio politikom. U to su vrijeme mijenjali novčanu jedinicu, a ona je posjedovala popriličnu svotu novca koji više nije mogla zamijeniti. Bila je vrlo nesretna i došla mi je na preporuku konzula kojem se prvo bila obratila. Naravno, potrudio sam se pomoći joj i zahvaljujući ljubaznim službenicima stvar se sredila tako da je gospođa uspjela zamijeniti novac. Ono što je bilo smiješno jest to, što mi je donijela stari novac ušiven u krznenoj kapi koju smo morali rasparati.

Nažalost, Hrvatska se djelomično pokorila Hitlerovom pritisku glede židovskog pitanja, pa su, između ostalih, uhapsili i glavnog konzula Finske Berkesa, koji je bio židovskog porijekla. Slučajno sam u to vrijeme doputovao u Zagreb, pa sam mu nastojao pomoći. Premda je situacija bila teška, uspio sam ga osloboditi i to samo zato, jer je bio glavni konzul Finske. Bilo mi je drago što sam mu mogao učiniti tu uslugu, jer je on vrlo vrijedno radio za dobrobit Finske. Da nije bio konzul, vjerojatno bi ga strijeljali. Finsko ministarstvo vanjskih poslova imenovalo je stalnog poslanika u Hrvatskoj kad je i u Finskoj imenovan stalni hrvatski poslanik. Tako sam otišao u Zagreb u oproštajni posjet 10. rujna 1942. Poglavnik i ministri oprostili su se od mene srdačno i izuzetno uljudno. Ministar vanjskih poslova stisnuo me je obim rukama i zamolio da primim za uspomenu hrvatsku umjetničku sliku. (Tu sliku, nažalost, nikad nisam dobio. Nestala je na putu za Rim kamo je bila poslana po nekom dostavljaču.) Oproštaj kod poglavnika bio je svečan. Otišao sam odjeven u frak sa svim odličjima. Poglavnik je održao kratak govor rekavši između ostalog: "Vi ste za ovo kratko vrijeme, u kojem ste ovdje predstavljali svoju zemlju, sasvim prirodno, brinuli o finskim interesima, ali znam da je Vaša djelatnost bila usmjerena i prema dobrobiti moje zemlje. Sretan sam što sam upoznao uvaženog Finca poput Vas, te želim iskazati svoje divljenje prema jedinstvu i hrabrosti koju finski narod pokazuje u ova teška ratna vremena." Bilo mu je žao što moja služba u Hrvatskoj završava, ali je izrazio zadovoljstvo što će Finska otvoriti stalno poslanstvo u Zagrebu. Predao mi je Veliki viteški križ krune kralja Zvonimira. Dobio sam i fotografiju s posvetom: Za sjećanje i u znak srdačnog prijateljstva.

Poglavniku je bilo žao što ne može prirediti svečanu oproštajnu večeru, jer mu je majka bila na samrti, ali njegova nas je supruga također željela pozdraviti. Oproštaj od gospođe Pavelić bio je vrlo ugodan, te nas je ona, kao i poglavnik, izuzetno toplo pozvala da ih posjetimo kao dobre prijatelje kad se opet nademo u Zagrebu.

Često sam razgovarao sa zagrebačkim gradonačelnikom, pa sam se, napuštajući njegov lijepi grad, čije sam razne mijene u to sudbonosno vrijeme pratio, otišao

i od njega oprostiti. I on mi je darovao prigodnu uspomenu – mapu s vještim kopijama Kirinovih slika s motivima starog Zagreba.

Napustih nezavisnu Hrvatsku, zemlju čiji je stoljetni san o nezavisnoj, slobodnoj domovini bio ostvaren.

Ali bajka je kratko trajala. Hrvatska je u ratu bila na poraženoj strani i – vae victis, jao pobijedenima – njezina se mlada nezavisnost ugasila u tutnjavi rata. Sudbina ljudi koji su joj donijeli nezavisnost bili su smrt i progonstvo.

(preveo: Boris Vidović)

CATALOGUS LIBRORUM SEDECIMO SAECULO IMPRESSORUM, QUI IN BIBLIOTHECA NATIONALI HUNGARIAE SZECHENYIANA ASSERVANTUR

Editiones non Hungaricae et extra Hungariam impressae. Composuerunt Elisabetha Soltesz, Catharina Velenczei, Agnes W. Salgo. (T. 1–3.) Bibliotheca nationalis Hungariae Szechenyiana, Budapestini MCMXC.

Knjižnica Hrvatskoga državnoga arhiva obogaćena je vrijednim izdanjem kataloga knjiga 16. stoljeća koje se čuvaju u mađarskoj Nacionalnoj knjižnici Szecheny. Poklon je to prof. Ante Sekulića, dugogodišnjeg istraživača i korisnika HDA. Katalog je objavljen još 1990. u izdanju mađarske Nacionalne knjižnice. Priređivači tog velikog djela su: Elisabetha Soltesz, Catharina Velenczei i Agnes W. Salgo, a kazalo po mjestu tiskanja knjiga priredila je Esther Hejjas. Katalogi takve vrste vrijedna su pomagala za znanstvene radnike koji se bave ne samo knjiškim, već i arhivskim građivom. Stoga je korisno o samom izdanju napisati nekoliko rečenica.

Struktura kataloga

Katalog je objavljen u tri velika sveska formata 24x15 cm. Prvi svezak sadrži građivo od slova A–E i ima LXIV+896 str., drugi od slova F–S, 897–1872 str., a treći od slova P–Z s kazalima, 1873–3257 str. U cjelokupnom fondu Biblioteke nalazi se 15 268 djela od kojih su 12 980 djela s po jednim primjerkom, a ostalo su duplikati.

Prvi svezak, uz uobičajeni predgovor na mađarskom i engleskom jeziku, donosi i kratku povijest nastanka kataloga te pravila po kojima je sačinjen. No, uz uvod, vrlo je značajan i popis pomagala, kataloga i bibliografija, s kojima su se priređivači služili pri izradi ovog velikog djela.

Sam katalog podijeljen je u četiri velike skupine: 1) abecedni katalog autora i djela, 2) kazalo prema mjestu izdanja, tiskarima i knjižarima, 3) abecedni popis tiskara i izdavača i 4) kazalo osobnih imena i mjesta koja se spominju u opisu naslova.